

Handläggare
Hillevi Andersson
Telefon: 08-508 25 244
Maja Bjarneby
Telefon: 08-508 25 207

Till
Socialnämnden
2022-08-30

Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31)

Svar på remiss från kommunstyrelsen, dnr KS 2022/775

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på kommunstyrelsens remiss av Betänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31).

Fredrik Jurdell
Socialdirektör

Veronica Wolgast Carstorp
Biträdande förvaltningschef

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har till socialnämnden remitterat slutbetänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB. Förslagen som utredningen föreslår syftar till att förnya och förenkla regelverket för VAB, att minska utrymme för felaktigt nyttjande av VAB genom att bland annat stärka möjligheterna till kontroll samt att främja ett mer jämställt uttag av VAB.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslagen som utredningen presenterar då dessa förslag bedöms bidra till ett förenklat regelverk som i större utsträckning ger rätt till ersättning till föräldrar utifrån barns olika behov.

Förvaltningen välkomnar förslaget om att föräldrar ska kunna beviljas tillfällig föräldrapenning för att delta vid utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen samt i kurser som anordnas av socialtjänsten i syfte att lära sig att vårda barnet utifrån barnets sjukdom eller funktionsnedsättning. Förvaltningen anser dock att det vore lika relevant att öka föräldrars ekonomiska och arbetsrättsliga förutsättningar för att delta i andra insatser som en utredning inom socialtjänsten kan mynna ut i. Förvaltningen vill även framhålla synpunkten att tillfällig

föräldrapenning borde kunna beviljas även vid utredning om barns behov av hjälp och stöd enligt lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Vid utredningar av barnets behov av stöd och hjälp enligt LSS, likväl som vid utredningar enligt socialtjänstlagen, är föräldern en viktig part, som stöd till barnet och som informant. Förvaltningen menar därför att även föräldrar till barn som omfattas av LSS ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning vid kontakt med socialtjänsten.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bakgrund

Regeringen beslutade under hösten 2020 att tillsätta en särskild utredare med uppdraget att göra en översyn av regelverket kring den tillfälliga föräldrapenningen. Syftet med översynen har varit att förnya och förenkla regelverket och göra det mer lättöverskådligt, att minska utrymme för fusk och felaktigheter samt att stärka möjligheterna till kontroll. Översynen syftar även till ett mer jämställt uttag av förmånen. Utredningen antog namnet *VAB-utredningen*. I juni 2022 överlämnades slutbetänkandet till regeringen.

Kommunstyrelsen har till socialnämnden remitterat ärendet Betänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31) för besvarande. Yttrandet ska vara stadsledningskontoret tillhanda senast 2022-08-30.

Övriga remissinstanser är stadsledningskontoret, arbetsmarknadsnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd och Norrmalms stadsdelsnämnd.

Ärendets beredning

Remissvaret har utarbetats inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet 2022-08-24. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet 2022-08-25.

Ärendet

Den svenska föräldraförsäkringen och rätten till tillfällig föräldrapenning när en förälder behöver avstå från arbete vid barns sjukdom är en betydelsefull del av den ekonomiska familjepolitiken. Försäkringen bidrar till att föräldrar kan kombinera arbete och föräldraskap.

Ersättning vid vård av barn (VAB) möjliggör för en förälder att i vardagen kunna vårda ett sjukt barn eller följa med barnet till läkare eller tandläkare. VAB är också ett viktigt skyddsnät i de fall där ett

barn råkar ut för en olycka, drabbas av en svår sjukdom eller på grund av funktionsnedsättning behöver vårdas på sjukhus under en längre tid. Tillfällig föräldrapenning lämnas även i samband med ett barns födelse eller vid adoption samt i samband med att ett barn har avlidit.

Ersättningen handläggs av Försäkringskassan och under 2021 utbetalades tillfällig föräldrapenning för 9,25 miljoner nettodagar till en kostnad av drygt 9,2 miljarder kronor. Av de ersättningsdagar som Försäkringskassan utbetalar inom tillfällig föräldrapenning är knappt 90 procent i samband med VAB. Den största andelen nettodagar utbetalas på grund av vardagssjukdomar som feber, förkylning eller magsjuka hos barn.

Rätten till tillfällig föräldrapenning användas i olika omfattning av olika grupper på arbetsmarknaden. En del av skillnaderna utgörs av föräldrars olika behov utifrån arbetstidens förläggning, möjligheten att ”vobba” – det vill säga att arbeta hemifrån samtidigt som man tar hand om ett sjukt barn – eller närheten till närstående som kan hjälpa till utan ersättning. Ekonomiska aspekter och flexibilitet i arbetslivet kan också ha betydelse för förutsättningarna att nyttja försäkringen.

Föräldrar med låga inkomster har det lägsta nyttjandet och andelen föräldrar som nyttjar försäkringen är överlag lägre bland de med låg utbildning, låg sysselsättning och bland utrikes födda. Bland de föräldrar i denna föräldragrupp som faktiskt använder tillfällig föräldrapenning är dock nyttjandet sett till antalet utbetalda dagar per mottagare större. Detta kan tolkas som ett större behov av försäkringen och att det är svårare för dessa föräldrar att använda sig av flexibel arbetstid eller att ”vobba”.

Försäkringskassan har idag begränsade möjligheter att kontrollera föräldrars uppgifter i ansökan om tillfällig föräldrapenning. Kontrollerna kan handla om huruvida föräldern har avstått från arbete, om barnet har varit frånvarande i förskola eller skola eller om barnet har varit sjukt. Det här är ett av skälen till en stor andel felaktiga utbetalningar av tillfällig föräldrapenning.

Omfattningen av de felaktigheter avseende utbetalad ersättning av tillfällig föräldrapenning bedöms ligga omkring 20 procent, vilket motsvarar nästan två miljarder kronor. Ungefär 75 procent av felen bedöms vara avsiktliga. I jämförelse med andra förmåner är andelen felaktiga utbetalningar mycket hög just vad gäller tillfällig föräldrapenning. Förutom de stora ekonomiska konsekvenser som en så stor felanvändning medför, så riskerar man dessutom att urholka förmånens legitimitet vilket bidrar till bland annat en

misstro från arbetsgivare och ett klimat på arbetsmarknaden som gör det svårt för de föräldrar som faktiskt behöver vara hemma för vård av barn.

Utredningens förslag

Nedan presenteras utredningens överväganden och förslag i korthet utifrån tre teman: förändrade förmånsregler, felaktiga utbetalningar och föräldrars förutsättningar på arbetsmarknaden.

Samtliga ändringar föreslås träda i kraft 2024-01-01.

Förändrade förmånsregler

Utredningen föreslår förtydliganden av i vilka situationer föräldrar ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning. Utredningen föreslår dessutom att fler situationer ska läggas till de nuvarande för att bättre kunna möta behov hos föräldrar och barn. Sammantaget föreslår utredningen att rätt till tillfällig föräldrapenning ska finnas i fler situationer än i dagsläget. På så sätt underlättas situationen för föräldrar till barn med stora behov.

En förälder föreslås ha rätt till ersättning när föräldern behöver avstå från förvärvsarbete för vård av ett barn i samband med:

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök hos en vårdgivare som syftar till att medicinskt förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos barnet,
4. besök hos tandvården som syftar till att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan hos barnet, eller
5. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna.

Situationerna som nämns ovan täcks redan av flera olika bestämmelser, men eftersom utredningen syftar till att förenkla och skapa överblick så förtydligas det när rätten till ersättning finns.

Vidare föreslår utredningen att rätt till tillfällig föräldrapenning också ska finnas om en förälder behöver avstå från förvärvsarbete i samband med deltagande i:

1. kurs som ordnas av en huvudman inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten, om kursen syftar till att lära sig att vårda barnet utifrån barnets sjukdom eller funktionsnedsättning,

2. behandling som är ordinerad av läkare,
3. möte med den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i, om mötet är föranlett av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning,
4. introduktion av barnets behov av hjälp med vård- eller behandlingsåtgärder i den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i, eller
5. utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen (2001:453), eller i en förhandsbedömning om en sådan utredning ska inledas.

För kurser finns rätt till tillfällig föräldrapenning också i nuvarande regelverk, men tillägg görs för kurser som anordnas av socialtjänsten. Punkt 3, 4 och 5 är nya förslag från utredningen.

Ändrad förmånstid

Enligt nuvarande reglering kan tillfällig föräldrapenning som regel ges under sammanlagt max 120 dagar per barn och år. För rätt till ersättning utöver detta krävs att barnet är att betrakta som allvarligt sjukt.

Utredningen föreslår att förmånstiden bättre ska anpassas till faktiska behov. Tillfällig föräldrapenning ska därför ges under sammanlagt max 40 dagar per barn och år, vilket enligt tillgänglig statistik bedöms vara tillräckligt för de allra flesta föräldrar som nyttjar försäkringen. Föräldrar till barn med större behov ska fortsätta kunna få ersättning om det finns underlag som styrker detta.

Bedömning om allvarligt sjukt barn tas bort

Utredningen föreslår att bestämmelserna om rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett allvarligt sjukt barn upphävs. Rätt till ersättning kommer fortsatt att finnas, men utan krav på att det ska finnas ett hot mot barnets liv.

Tillfällig föräldrapenning för barn och unga 12-21 år

Utredningen föreslår rätt till tillfällig föräldrapenning avseende barn som har fyllt 12 år men inte 18 år, i de fall barnet har ett särskilt tillsyns- eller vårdbehov. I dagsläget är gränsen 16 år. Vid pågående skolgång ska tillfällig föräldrapenning även kunna lämnas efter barnets 18-årsdag och som längst till dess att den unge har fyllt 21 år. Som förutsättning gäller att den unge har ett särskilt tillsyns- eller vårdbehov.

Överlåtelse av rätt till tillfällig föräldrapenning

En förälder ska, precis som i nuvarande regelverk, få överlåta rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn till någon annan som i stället för föräldern avstår från förvärvsarbete. Enligt utredningens förslag kommer överlåtelse att kunna göras i fler

situationer än idag, till exempel vid besök i hälso- och sjukvården eller tandvården samt när föräldern som normalt vårdar barnet besöker läkare med ett annat barn.

Tillfällig föräldrapenning när en förälder på grund av sjukdom inte kan vårda barnet

I nuvarande regelverk finns möjlighet för någon annan än en förälder att få tillfällig föräldrapenning när föräldern som normalt vårdar barnet inte kan göra detta med anledning av egen sjukdom. Bestämmelserna upplevs som svåra att förstå och tillämpa, och behöver förenklas. När det är en förälder som är barnets ordinarie vårdare och denne själv blir sjuk eller smittad, och någon annan förälder inte kan vårda barnet, ska en annan person därmed kunna ges rätt till tillfällig föräldrapenning. Den andra personen ska få rätt till ersättning för tid som personen behöver avstå från förvärvsarbete.

Tillfällig föräldrapenning för fler än en förälder

Utredningen föreslår att samtidig rätt till tillfällig föräldrapenning ska finnas för två föräldrar om det finnas behov av detta för vården av ett barn. Vidare föreslås en samtidig rätt till flera föräldrar, när barnet vårdas på sjukhus eller vid andra besök i hälso- och sjukvården där det kan vara nödvändigt med flera föräldrars närvaro. Förslagen bedömer utredningen vara mer generösa än de som finns idag och för till exempel föräldrar som inte lever tillsammans kan det vara särskilt värdefullt att få samtidig information från läkare samt att delta i kurser om barnets tillstånd eller vårdbehov.

Krav på underlag för rätt till tillfällig föräldrapenning

Utredningen förslår att det ska framgå av lagstiftningen att senast från och med dag 8 i barnets vårdperiod ska föräldern styrka rätten till ersättning genom att ge in ett intyg till Försäkringskassan.

Slopade kontaktdagar

Utredningen föreslår att föräldrar till barn som tillhör personkretsen enligt LSS inte längre kommer att ha rätt till tio särskilda kontaktdagar per år. Enligt utredningens förslag får föräldrar till barn som omfattas av LSS samma rätt till tillfällig föräldrapenning som föräldrar till andra barn. Många av de situationer som kontaktdagarna kan användas för såsom möten i skolan, föräldrautbildning som anordnas av socialtjänsten och medverkan i introduktion av ett barns behov av hjälp med vård- eller behandlingsåtgärder kommer även fortsättningsvis att ge rätt till tillfällig föräldrapenning. Det nya förslaget innebär också att det inte längre finns en begränsning på tio dagar om året utan att föräldern istället ska kunna få rätt till ersättning utefter behov.

Ersättning till arbetslösa föräldrar

I dagens regelverk finns en del oklarheter vad gäller arbetslösas rätt till tillfällig föräldrapenning. För att tydliggöra förutsättningarna för när en arbetslös förälder kan få tillfällig föräldrapenning föreslår utredningen att det ska krävas att föräldern har avstått från arbetslöshetsersättning. Kravet på att ha avstått från arbetslöshetsersättning ska dock inte gälla om arbetslösheten inträder under pågående period med hel tillfällig föräldrapenning.

Uppdrag till Folkhälsomyndigheten om smitta bland barn i förskolan

Covid-19-pandemin har inneburit en ökad användning av den tillfälliga föräldrapenningen bland annat till följd av att restriktiva rekommendationer om när barn ska hållas hemma från förskolan till följd av risk för smitta. Utredningen ser behov av ett enhetligt kunskapsunderlag som syftar till att underlätta för likartade regler att tillämpas överallt. Utredningen anser att Folkhälsomyndigheten bör ges i uppdrag att analysera befintlig kunskap och beprövad erfarenhet i fråga om att minska risken för smitta bland barn i förskolan, och sammanställa ett kunskapsunderlag med rekommendationer för när barn normalt kan vistas eller återgå till verksamheten i samband med olika typer av infektioner eller smittsamma tillstånd.

Felaktiga utbetalningar

Utgångspunkterna har varit att omfattningen av felaktigheterna är så pass stora och innebär så betydande ekonomiska konsekvenser att det är motiverat att föreslå åtgärder för att bevara legitimiteten för försäkringen.

Fler uppgifter som ligger till grund för ansökan om tillfällig föräldrapenning behöver styrkas. Felaktigheter i ansökan ska i första hand upptäckas och förhindras innan ett beslut hinner fattas i ärendet. Fler ansökningar behöver kontrolleras och Försäkringskassan behöver få bättre möjligheter att genomföra kontroller digitalt. Ersättning som betalats ut felaktigt ska återbetalas av föräldern och föräldrars kännedom om kontroller och att alla ärenden riskerar att kontrolleras behöver öka.

Utredningen föreslår att andelen kontrollerade ärenden hos Försäkringskassan ökar från en procent till minst fem procent.

Vidare förespråkar utredningen att Försäkringskassan bör få i uppdrag att ta fram en effektiv digital lösning för kommunikation med arbetsgivare, för att på ett enkelt sätt kunna efterfråga uppgifter om anställdas frånvaro och arbetstid för att verifiera uppgifter i ansökningar om tillfällig föräldrapenning.

Utredningen föreslår även att Försäkringskassan ska få tillgång till inkomstuppgifter i arbetsgivardeklarationerna.

Föräldrars förutsättningar på arbetsmarknaden

Nyttjandet av den tillfälliga föräldrapenningen är tämligen jämställt, där kvinnor står för ungefär 60 procent av de dagar som ersättning lämnas för och männen står för ungefär 40 procent. Värt att notera här att kvinnor inte förvärvsarbetar i samma utsträckning som män, men ändå tar emot en större andel av de utbetalda dagarna, samt att det finns indikationer på att kvinnor i större utsträckning än män nyttjar den tillfälliga föräldrapenningen för de första dagarna i en vårdperiod, vilket kan påverka kvinnors arbetsmarknadssituation på ett negativt sätt.

Mot bakgrund av detta förespråkar utredningen att Försäkringskassan ska fortsätta verka för ett jämställt användande av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

För att föräldrar med oregelbunden arbetstid, som till exempel arbetar i skift eller vid behov, ska kunna förutse när rätt till tillfällig föräldrapenning finns bedömer utredningen att föräldrar i ökad utsträckning bör få anpassad och tydlig information om regelverket och ansökningsprocessen.

Utredningen anser att Försäkringskassan bör få i uppdrag att anpassa informationen om tillfällig föräldrapenning utifrån olika anställningsformer och för företagare.

Jämställdhetsanalys

Den svenska föräldraförsäkringen har bidragit till att föräldrar, även kvinnor med yngre barn, har ett högt arbetskraftsdeltagande sett till andra jämförbara länder. Både kvinnor och män fortsätter i stor utsträckning att behålla anknytningen till arbetsmarknaden efter att de blivit föräldrar, även om kvinnors arbetsutbud påverkas i större utsträckning än mäns av föräldraskap. Kvinnor arbetar fortfarande deltid i mycket större utsträckning än män, och detta gäller särskilt kvinnor med yngre barn. Kvinnor utför dessutom en större andel av det obetalda arbetet och omvårdnaden om barnen.

Samtidigt visar studier att kvinnors andel vad gäller omvårdnaden om barnen minskar och männens andel ökar. När kvinnor förvärvsarbetar i en allt högre utsträckning krävs det att män tar ett större ansvar för barnen. Det är troligt att män i större utsträckning än tidigare vill ta mer ansvar för omvårdnaden om barnen i takt med att normer om fördelarna med ett delat föräldraskap får större genomslag. Här spelar även rätten till föräldraförsäkring en viktig roll och likaså föräldraförsäkringens utformning.

Kvinnor använder tillfällig föräldrapenning i större utsträckning än män, cirka 60 procent av VAB-dagarna tas ut av kvinnor och cirka 40 procent av män. En utökning av möjligheterna till tillfällig föräldrapenning bedöms i sin helhet bidra till uppfyllandet av de politiska jämställdhetsmålen.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen välkomnar förslagen som presenteras i utredningen. Dessa förslag bedöms sammantaget bidra till att regelverket för tillfällig föräldrapenning förenklas och i större utsträckning ger rätt till ersättning till föräldrar utifrån barns olika behov. För barn och unga innebär förslagen mer likvärdiga förutsättningar för att få stöd av föräldrar i olika situationer. Förvaltningen anser att förslaget är i linje med artikel 26 och 27 i barnkonventionen, av vilka det framgår att barn har rätt till trygghet och att de föräldrar som behöver ska få stöd av staten för att kunna se till att deras barn har det bra, vilket kan handla om pengar till mat, kläder och bostad. Den tillfälliga föräldrapenningen är ett viktigt bidrag till ekonomisk och social trygghet för barn och deras föräldrar. Förvaltningen välkomnar också att förslaget om att höja åldersgränsen för rätten till tillfällig föräldrapenning avseende barn som har fyllt 12 år men inte 16 år till 18 år (och i vissa fall 21 år), i de fall barnet har ett särskilt tillsyns- eller vårdbehov. Detta borgar för att reglerna för tillfällig föräldrapenning omfattar alla barn som behöver det.

Förslaget om att tillfällig föräldrapenning kan beviljas för att delta vid utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen eller i en förhandsbedömning om huruvida en sådan utredning ska inledas ser förvaltningen positivt på. Det är inte sällan en utmaning för socialtjänst att hitta mötestider som fungerar för alla inblandade parter. Förslaget underlättar för föräldrar att delta i möten med socialtjänsten som ofta sker under kontorstid. Förvaltningen anser dock att möjligheten att beviljas tillfällig föräldrapenning också bör omfatta de eventuella insatser som en utredning kan mynna ut i. Tillfällig föräldrapenning bör då också kunna nyttjas i de fall det är fråga om behandlande eller föräldrastödande insatser inom socialtjänsten gällande barn som inte har en sjukdom eller funktionsnedsättning men av andra skäl har behov av socialtjänstens hjälp och stöd. En av socialtjänstens stora utmaningar är att motivera vårdnadshavare och barn att ta emot de stödande insatser som erbjuds. Möjligheterna att också öka föräldrars ekonomiska och arbetsrättsliga förutsättningar för att delta i föräldrastödande och andra behandlande insatser liksom vid uppföljning av socialtjänstens insatser bör därför ses över. Förvaltningen ser en risk för att regelverket annars motverkar sitt syfte då det signalerar att föräldrars deltagande i utredningen av ett

barns behov av stöd och hjälp är viktigare än deltagandet i det stöd som efter en utredning erbjuds de mest utsatta barnen och deras föräldrar. Förvaltningen anser även att tillfällig föräldrapenning ska kunna beviljas vid utredning om barns behov av hjälp och stöd enligt lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Vid utredningar av barnets behov av stöd och hjälp enligt LSS, likväl som vid utredningar enligt socialtjänstlagen, är föräldern en viktig part, som stöd till barnet och som informant. Förvaltningen menar därför att även föräldrar till barn som omfattas av LSS ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning vid kontakt med socialtjänsten.

Förvaltningen ställer sig positiv till en ökad kontroll av rätten till ersättning då detta bedöms kunna medföra att det felaktiga användandet av den tillfälliga föräldrapenningen minskar väsentligt, vilket är en del av det viktiga arbetet med att minska felaktigt nyttjande av de gemensamma välfärdssystemen.

Förvaltningen vill framhålla att förslagen som presenteras inte kommer samtliga barn och föräldrar till del, framförallt de barn som har långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning vars föräldrar saknar egna inkomster och därför uppbär ekonomiskt bistånd från socialtjänsten till sin försörjning. Dessa individer kommer inte att omfattas av förslagen. Tillfällig föräldrapenning omfattar nämligen bara föräldrar som förvärvsarbetar eller som uppbär ersättning från en arbetslöshetskassa. Andra grupper som inte omfattas kan vara de som har den typen av anställning som brukar benämnas som ”gigjobb”, som ofta innefattar korta och tillfälliga jobb. Eftersom tillfällig föräldrapenning är en arbetsbaserad socialförsäkring krävs det inte bara att du har en sjukpenninggrundande inkomst, men också att du kan visa att arbete skulle ha utförts för perioden som din ansökan gäller, vilket kan vara svårt när det handlar om den typen av tillfällig anställning där behovet styr. Dessa nämnda grupper hamnar fortsatt utanför systemet med tillfällig föräldrapenning enligt föreliggande utrednings förslag.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilaga

Betänkandet Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31)